

Akinek nem kell olvasni

beszélgetés Zsigmondy Dénes hegedűművésszel

Zsigmondy Dénes azon kevesek közé tartozik, akik tudják, hogy mi a szív szerepe a zenélésben. Hegedűje beszél, s ez a talán közhelynek tűnő megállapítás rajta kívül nem sok művésztől írható le őszintén. Zsigmondy színpadra, vagy inkább azt kell mondanom, kommunikációra született. Hegedűművészként is mindig rabul ejti hallgatóságát személyes varázsa, s egyénisége tanítványait is megfertőzi. 78 éves korát meghazudtoló vitalitással koncertezik még ma is, s közben egyik mesterkurzusról a másikra rohan, természetesen autóval, százötvennel. (Néhány éve Németországban el is kellett végeznie egy "nevelő célzatú" tanfolyamot, miután gyorsajtás miatt bevonták a jogosítványát.) Liedemann Dénesként látta meg a napvilágot a legelső budapesti német evangélikus család sarjaként. Ízig-vérig magyar, bár mondatfűzése, kifejezései néha elárulják, hogy életének nagyobb részét hazájától távol töltötte. 1944-ben a Salzburgi Nyári Akadémiára kapott ösztöndíjat, s ez jó kibúvót jelentett a sorozás alól. Azóta Németországban él elvonultan egy tóparton. Elvonulni persze igazán nem tud, nem is akar, az emberek megtalálják, ő pedig megtalálja az embereket. És megtalálja hozzájuk a hangot, szóban is, de leginkább hegedűjén keresztül. Hangszere éppen 300 éves, az úgynevezett "Ernst" Stradivari.

– *Mennyit tanult Magyarországon? Mennyire volt kész művész, mikor kiment?*

– Tanári oklevelem talán már volt, nem is tudom, de még művészképzőben voltam, amikor kimentem. Hivatalosan Kresz Gézánál voltam, de sokat tanultam Weinertől és persze a Waldbauer az nagyszerű volt. Zatonál (Zathureczky Ede – a szerk.) szerettem volna tanulni, de persze ő tele volt, nem is próbáltam. A Kresz azért utólag nagyon érdekes volt számomra, ezt tényleg komolyan mondom. Ő hozta be végre is a belga hegedűiskolát, ez volt az igazán nagyszerű benne. Hubay még majdnem könyvet tétetett a könyök alá. Jártak hozzá, minden nagy hegedűs volt nála valamennyit, mert azért nagy név volt. Bécsben Vieuxtemps-nak volt az utóda. Kresz viszont modern hegedűlést tanított. Ő kint Isaja-tól mindent megtanult és hát járt Sevčikhez, Hubayhoz, Joachimhoz, együtt volt Heifetz-cel, ismerte Buscht, Thibaut-t.

– *Tulajdonképpen a sorozás elől menekült ki, de igazándiból Flesch Károly hívta, hozzá szeretett volna eljutni Svájcba. Ez nem sikerült, hogyan indult el mégis a karrierje?*

– Flesch meghallgatott és rögtön meglátta bennem a koncertező művészt. Olyan tanácsokat adott, hogy koncerten hogyan álljak, mire figyeljek a színpadon, mit hall a közönség abból, amit én elképzelek, azt az órát sosem felejttem el. Többen játszottunk neki, de csak nekem mondott ilyeneket, és mindent megtett, hogy nála tanulhassak és persze én erre irtó büszke voltam. De aztán nem kaptam vízumot, maradtam Németországban. Ott nem volt nagy kunszt koncerteket kapni, mert összesen három-négy nagy hegedűs volt, akiket viszont az amerikai government nem engedett játszani, merthogy benne voltak valami nevetséges náci klubban. Hát nem voltak azok náci, dehogy, de hát azt mondták. Taschner például, Furtwängler berlini koncertmestere, aki igazi cigányos, "böhmische" hegedűs volt, egyszer gyönyörű Brahms-koncertet hallottam vele. Én pedig próbáltam fellépésekhez jutni, de még diák voltam, mikor kimentem, ugye nem voltak kritikáim, semmi és hát mindig elő akartam nekik játszani, hogy megmutassam, hogy érdemes engem foglalkoztatni. Talán Mainzban vagy Wiesbadenben volt, hogy megint kidobtak a zenekari titkárságról és ebből már elegendő volt. Borzasztó kellemetlen volt utazni is, egy hátzissakkal meg ugye a hegedű is, és egy zsák tele volt csak retekkel és főtt krumplival, abból éltem akkor. Szóval a zenekar éppen próbált, lementem a színházba, a dirigens bement a tíz perc szünet, és én abban a pillanatban elkezdtem játszani a Brahms hegedűversenyt. Dühösen nézett rám, de aztán lejött a nézőtérre, egyre barátságosabban, elővette a noteszát és csak annyit kérdezett: "mikor van ideje?" Hát mondom, mindig, amikor akarja.

– *Ki volt ez a dirigens?*

– Zwissler, nem lehet nagyon ismerni, a Rheinische Philharmonie-nak volt a dirigense akkor. Ez a Rajnai Filharmonikusok egy turnézó zenekar volt, mindjárt kaptam egy felkérést, Mendelssohnt és Brahmsot játszottam egy koncerten, háromszor egymás után. És akkor kaptam táviratokat azoktól a menedzserektől, akik kidobtak előbb, szóval kiválaszthattam a legjobb menedzsert. Na hát ez megvolt, jöttek a koncertek, lemezek, szóval nem volt gondom.

– *Szonátákat akkor már a feleségével, Anneliese Nissen zongoraművésznővel játszott?*

– Persze, akkor már együtt voltunk. Anneliese ugye eredetileg szopránénekesnő volt, de hát persze kitűnően zongorázott és ennek a Mendelssohn-Brahms koncertnek a hatására rengeteg koncertünk volt. Ez '46-ban volt, mert addig csak utazgattam és kidobattam magam.

– *Kint mennyire tudták, hogy magyar hegedűs?*

– Hát aztán nagyon tudták, ha megtartottam volna a Liedemann nevet, akkor talán nem, de még mielőtt kimentem, nagyanyám után Zsigmondy lettem, mondjuk, hogy ez olyan művésznév volt. Persze mondták is, hogy magyarosan, cigányosan hegedülök, részben talán igazuk is volt, de hát részben igazán nem. És persze játszottam magyar zenét is, a Bartók Szólószonátát én játszottam először Európában.

– *Simán indult a karrierje, mégsem lett annyira ismert, mint amennyire kellett volna, hogy legyen. Igaz eleinte csak Németországban léphetett fel és egyébként sem tűnik önmenedzselő típusnak.*

– Irtóan szerettem a tónál lakni, persze mondták barátaim, hogy ez hülyeség, Münchenben is kell, hogy legyen egy lakásom, de elég dolgom volt. Közben én hontalan voltam, nem utazhattam máshová, de Németországban rengeteg koncertünk volt.

– *Lemezeket milyen cégnél készített?*

– A Deutsche Grammophonnál rengeteg lemezem volt, Ernst von Siemens, a Siemens család feje is nagyon szerette a játékomat, övék volt ugye a Deutsche Grammophon. Aztán valahogy ez megakadt, pedig nagyon jól mentek a felvételeim, a Ravel Tzigane-t például nagyon szerették. De engem teljesen "megöltek" ott, persze behozták az Ojsztrahot, az is tudott hegedülni, nem? De azt hiszem, hogy voltak ott olyanok is, hogy gyanús voltam, hogy a náccal kollaboráltam. Az tény, hogy én '44 nyarán mentem a náci Salzburgba, ezt valaki talán félreérthette. Ha tudták volna, hogy én mennyit gondolkoztam, hogy kihasználjam-e ezt a lehetőséget, de legjobban éppen a zsidó barátaim biztattak.

– *Azért készített lemezeket máshol is.*

– Aztán kaptam rengeteg lehetőséget mindenféle kis társaságoknál, LP-ink voltak, felvettem az összes Mozart-szonátát Anneliese-vel, meg minden egyebet. De hát ezek már nem voltak olyan nagyok, mint a Deutsche Grammophon.

– *Közben megkapta a német állampolgárságot és világjáró művész lett, Amerikában szép karriert futott be.*

– Voltam mindenfelé, még Honkongban és Japánban is sokat. Amerikában először '59-ben voltam egy turnén és aztán jött mindenféle meghívás. Egyszer, mikor lejárt a vízumom, azt mondták, hogy hol van az, hogy én tényleg német vagyok? Azt mondják, hogy én nem voltam a Volksdeutsche listán. Mondom, azt én elhiszem, hogy nem voltam, azért változtattam meg a nevemet, hogy a világerő se tartsanak engem németnek, hát ez volt a vicc. Én mint német hegedűs léptem fel sok éven keresztül ezeken a koncertturnékon. És akkor egy szép napon nem lettem német, megint hontalan lettem. Sőt az egész családom hontalan státuszt kapott, Anneliese is, aki pedig német volt. Bevonták a német passzusunkat, vagy útlevelet.

– *Ez mikor történt?*

– Ez '76-'77-ben lehetett. Én akkor már Seattle-ben voltam a University of Washington professzoraként. Hál' Istennek a német konzul Seattle-ben jogász volt és egy irtó zaftos levelet írt a bajor államnak, hogy micsoda nevetséges dilettantizmus ilyet csinálni. Szóval akkor sikerült ezt visszacsinálni, de jó ideig eltartott.

– *Mikor jött először vissza Magyarországra?*

– Hatvannégyben. Vagy talán hatvanötben. Árpival akkor találkoztam (Göncz Árpád, akinek Zsigmondy Dénes egykor osztálytársa volt – a szerk.), az nagyon izgalmas volt, mert egy pár hónappal előbb jött ki a börtönből. Hát én akkor egy nyugati autóval voltam, s gondoltam, hogy velem együtt lenni talán nem olyan jó neki, de őt ez abszolút nem zavarta, azt mondta, hogy "hát nekem mindegy, én már bent voltam". Anneliese-vel játszottunk a Zeneakadémián és előző este Kodály meghívott minket teázni. Kérdezgetett mindenféléről, könyvekről, és én mindent ismertem, de semmit nem olvastam ugye. De mindenről tudtam, szóval jól beszélgettünk. Akkor aztán rám nézett és szigorúan azt mondta: "olvasni kell". Másnap a koncerten szünetben lejött hozzánk az öltözőbe, mindkettőnket átkarolt és csak annyit mondott: "maguknak nem kell olvasni".

– *Hogyan került Önhöz az az 1700-as Stradivari, amit a múlt századi hegedűművész, Ernst használt egykor?*

– Egy német privát családtól, akik mondták, hogy miért ne játszanék egy Stradivarin, szóval ők aztán megvették nekem talán '75-ben. '59-től egy Jean-Baptiste Vuillaume hangszerem volt, addig egy közepes német hegedűn játszottam, a Berliini Filharmonikusokkal is.

– *Minden külföldre szakadt nagy magyar hegedűs, ha hazalátogat, kicsit szidja a magyar hegedűoktatást. Mi a baj, hiszen az alapanyag semmivel nem rosszabb, mint másutt.*

– Kitűnő az alaptanítás szerintem, és utána akkor mi van? A legtöbbször olyanokat vesznek fel az Akadémiára, akik nem olyan jók. És hát a tanárok vagy állandóan úton vannak, vagy nem törődnek a növendékekkel... A mi időnkben négy tanár volt, a Zatu, Kresz, Gábiel és a Waldbauer persze. Hát azok azért egyéniségek voltak, ugye!... Itt nem nagyon törődnek olyan dolgokkal, hogy eredetileg hogyan írtak valamit, és hát olyan rosszul is fizetnek mindenkit, ez akkoriban biztos egészen másképp volt. Most kint is mindenki megy a jó tanárokhoz, akiknek néha persze csak a nevük jó. Vannak, akik azt mondják, hogy nem kell a tanárokkal foglalkozni, aki tényleg jó, az úgylis lesz valami és kész és ebben sok igazság van.

Ittzés Tamás

(megjelent a ZPONT c. internetes lapban, 2000-ben)